

Прегледни рад

УДК 069.2(497.11) ; 728.3(497.11) ; 727.7(497.11)
ГЕМ 74/2 (2010), 177–194*Ирена Гвозденовић*

О МУЗЕЈУ ПОНИШАВЉА ПИРОТ

Апстракт: Музеј Понишавља Пирот налази се у кући Христе Јовановића, најбогатијег и најпознатијег трговца из Пирота у XIX веку, којем је паша у то време дозволио да изгради велелепну кућу. Кућа представља један од примера балканске архитектуре; грађена је две године и завршена 1848. год. Једна је од најзанимљивијих зграда у Србији и сматрају је архитектонским чудом које је превазишло време и простор свог настанка, а у своје време је представљала оно што зовемо модерном архитектуром. Убрајају је у ред високе архитектуре и фантастичне балканске егзотике.

У Музеју се чувају предмети који су припадали Христи Јовановићу и његовим потомцима, као и предмети традиционалне културе пиротског краја. Музеј *живи* и укључен је у савремене потребе.

Кључне речи: *Пирот, трговина, Христа Јовановић, кућа-конак, архитектура, традиција, Музеј*

Еволуција Пирота као града, од његовог постанка првих година нове ере, до данашњих дана, говори о томе да је одувек био урбано средиште, и врло добро смештен и уређен град.

Од римског утврђења постаје *Mutatio Turres*, која се налазила на значајном трансбалканском путу *Via Militaris*, на самој граници великих римских провинција Мезије и Тракије,¹ на подручју на којем су старобалкански народи и племена оставили свој траг заједно са византијским културним фундаментом и старим словенским наслеђем, формиран је један од значајних балканских градова.

¹ Ј. Крунић, *Пирот, о урбаном ткиву и старој кући града*, Пирот 1877–1977, Пиротски зборник 8–9, Пирот 1979, 229.

Од куле, утврђења и римске станице за одмор и мењање коња,² до вароши која је у XVII веку била богата и лепа, и на турски начин зидана,³ у XIX веку Пирот постаје трговачко и занатско средиште.

Настанак и постојање балканских градова везани су за развитак тамошњих народа, али су доласком Турака на Балкан они постали део левантске цивилизације развијајући се слично градовима Блиског истока. Врло развијена турска занатска производња од Будима до Багдада, као и трговачке везе са земљама између Енглеске и Индије из којих су узимали бољу робу и разносили је караванима широм Отоманског царства, омогућили су да је трговина била врло развијена и да се разноврсна роба могла наћи у скоро свим градовима Царства.⁴

Пирот је у првој половини XIX века, као један од центара трговине на Балкану, био град у који су долазили трговци из разних делова Отоманског царства. Из Београда су долазили трговци који су куповали текстилне производе, углавном ћилиме, платна, сукна, чарапе, подвезице и терзијске производе. Долазили су и *Бошњаци* и куповали углавном ћилиме. На познатом пиротском сточном панађуру (сајму), трговци из Старе Србије, Арбаније и Епира, куповали су стоку. Сточни панађур се настављао трговачким на који су познати трговци Грци, Јевреји, Јермени доносили разноврсну робу: дуван, кожу, челик, кафу, пиринач, вуну, одећу, обућу и многе друге производе.⁵ Овај панађур је имао изузетан балкански значај.

Пирот је био један од примера градског слоја балканске цивилизације, са развијеним градским животом и градском културом, и у њему се развио градски слој житеља са карактеристикама балканске цивилизације.

О архитектуре

У Пироту се налази зграда која представља пример градске архитектуре на Балкану са турско-оријенталним утицајима, врло значајно и интересантно здање, јединствено архитектонско и уметничко дело на нашим просторима.

Кућу је изградио Христа Јовановић, најбогатији и најпознатији трговац у Пироту познат као Мали Риста и Кучук Риста.

Кућа представља један од примера балканске архитектуре (источнобалканског типа); такве куће су грађене у балканским провинцијама Отоманског царства.

² Исто, 231.

³ К. Н. Костић, *Пирот*, Историја Пирота, Пирот 1973, 29.

⁴ Р. Самарџић, *О градској цивилизацији на Балкану XV–XIX века*, Градска култура на Балкану XV–XIX век, САНУ, Балканолошки институт, Београд 1984, 3.

⁵ К. Н. Костић, нав. дело, 31–32.

Грађена је две године⁶ и завршена 1848. године и о томе постоји предање: Христа Јовановић, као велики трговац, врло често је ишао послом у Цариград. Врло богат и успешан, Христа се дружио с пашама и једном приликом је рекао неком паши да хоће да сазида велику и лепу кућу, а паша му је одговорио: *Доћи ћу код тебе у госте, али да направиш тако велику кућу да могу на коњу унутра да уђем*. Христа је направио такву кућу, али паша у њу никад није ушао јер је умро у време док је кућа грађена.⁷

Христи Јовановићу је очигледно паша био наклоњен и дозволио му је да гради кућу, јер у то време Срби нису смели да граде раскошне зграде, само Турци.

Зграда је удаљена од улице, увучена, склоњена од погледа, није експонирана. У доба кад је грађена, приватан дом је био повучен, сакривен, и код Турака, чак и код оних врло моћних, а камоли код припадника хришћанске конфесије.⁸

Кућа Христe Јовановића припада типу симетричне зграде, скоро квадратног облика и има крстасто предворје. Према оригиналном склопу, смелој динамици крова, лакоћи и прозрачности масе, динамици волумена и складу композиције њених површина, убраја се у ред високе архитектуре и фантастичне балканске егзотике.⁹

Архитекта Јован Крунић кућу Христe Јовановића – Христићев конак, сматра архитектонским чудом које је превазишло време и простор свог настанка. Сматра да је архитекта – мајстор који је на периферији Отоманског царства, у удаљеној турској провинцији, својим умећем и неимарском способношћу направио ово архитектонско дело, у ствари направио оно што ми данас називамо модерном архитектуром. Композиција лица куће, поигравање и склад тимпанона крова и *разгибаност* њене масе формирају праву архитектуру и он ову кућу сматра најизразитијом и највреднијом кућом у Пироту, и једном од најзанимљивијих здања Србије.

Кућа Христe Јовановића је грађена бондручном конструкцијом, са ивичним и угаоним стубовима који нису покривени малтером, већ су обложени даскама с профилисаним летвицама на ивицама.¹⁰

Кућа има три нивоа: подрум, приземље и спрат.

Међуспратне конструкције куће су дрвене. Кров се састоји од костура – *макази*, са укованим малим *рожњачама* и преко њих малим *роговима*. Преко рогова и ћерамиде су летвице које сачињавају кровни покривач. Све је уковано великим ексерима од кованог гвожђа.¹¹

⁶ И. Здравковић, *Кућа породице Христић у Пироту*, Дом Христe Јовановића 1848–1998, Пирот 1998, 15.

⁷ Исто, 8–10.

⁸ Ј. Крунић, нав. дело, 262.

⁹ Исто.

¹⁰ И. Здравковић, нав. дело, 8.

¹¹ Исто, 15.

Зграда је јединствена по својој форми, али и по великој и широкој стрехи крова која је у виду тимпанона. Оквири прозора су врло важан декоративни елемент на фасади, а на прозорима се налазе дрвене решетке.¹²

У самој форми зграде налази се *доксат* – *ћошка*, која представља карактеристичан елемент традиционалне архитектуре балканског типа, као утицај Турака и Истока уопште.

На тавану, испод крова, налази се једно узвишење као платформа, с великим дводелним прозором у виду *лукарне*, и дрвеним капцима који се затварају. С тог узвишења пружа се леп поглед на пиротски крајолик.¹³

О Музеју

У периоду 50-их и 60-их година XX века, кућа је откупљена од наследника Христе Јовановића и конзерваторским радовима изведеним у две етапе сачувана и заштићена од пропадања, да би у ту зграду био смештен Музеј.¹⁴

Музеј Понишавља Пирот је комплексног типа.¹⁵ У њему се налази око 2988 предмета који су смештени у следеће збирке: ношња и обућа, накит, текстилно покућство, предмети магијско-религијског карактера, стари Пирот, грнчарија, ћилими, пољопривредне справе, алати, занати, метално и дрвено покућство, етномузеолошки предмети.¹⁶

Стална поставка Музеја Понишавља Пирот налази се у приземљу и на спрату куће Христе Јовановића, а у подрумским просторијама је музејски депо.

Сталну поставку чине етнографски предмети и етнографски материјал, и изложбена поставка представља приказ урбане културе трговачког слоја у другој половини XIX и првој половини XX века.

У приземљу се налази дрвени сто око којег су треношци, столице са четири ноге, треношка са наслоном и клупа са ћилимом. На столу су предмети за свакодневну употребу, посуђе од дрвета, керамике и метала: сахани са поклопцима – тучлије, тањира, кашике, свећњак, послужавник са шољицама за кафу. С једне стране, наслоњени на зид налазе се послужавници.

¹² Исто, 7.

¹³ Исто, 16.

¹⁴ П. Пејић (предговор), Кућа породице Христић у Пироту..., 5.

¹⁵ У овом раду нећемо писати о изложбама, делатностима струка, теренским и осталим истраживањима, публикацијама, посети Музеју Понишавља Пирот, због обимности рада и података.

¹⁶ Према подацима добијеним из Музеја Понишавља Пирот.

С друге стране просторије је огњиште са бакрачем, шерпом, а поред њега је водник – посуде за воду.

Изнад огњишта је полица на којој су: бардаци, кондири, бокали, бокали за вино – шупендери, чиније, чутуре, ибрици и други предмети.

Метално посуђе је служило и за украшавање ентеријера као и показивање богатства и моћи власника куће. Крупно посуђе су држали на дрвеном узвишењу које су називали *отурак*.¹⁷

Најинтересантнији предмет који се налази у ентеријеру с покућством и посуђем, које је аутентично, и коришћено у породици Христе Јовановића, је столица с три ноге (троношка) с наслоном на којој је седео сам газда Христа.

Након довршења куће, дозидано је одељење у приземљу које су називали *ижа* која је служила за припремање хране. У једној просторији су држали сандуке с брашном и мекињама, и ту су месили хлеб који су пекли изван куће, код професионалног пекара – фурунције. Собе у приземљу су служиле за спавање; није било кревета, спавало се на поду, тако да су постељне ствари распростирали увече а преко дана склањали. Постељне ствари су држали у долапима, а гардеробу у сандуцима и долапима. У приземљу се налазило и купатило – *обдесл'к*. Ту се налазила и гардероба. Кроз долапе је могло да се прође кроз скривена врата у *скришницу*, у којој су се крили и за време Првог светског рата, од Бугара.¹⁸

На спрату се налазе следеће просторије: соба Христе Јовановића, соба Петра Христића (унука Христе Јовановића), соба Виде Христић (праунуке Христе Јовановића) – гостинска соба, сарак соба, просторија у којој је Христа Јовановић водио књиге, простор у виду ходника с деловима покућства, *мушка* соба и *женска* соба.

Соба Христе Јовановића:

- кревет од метала (Цариград), са везеним прекривачима од атласа и четири јастука, поред кревета се налазе папуче,
- тоалетни сточић са ликом жене и огледалом,
- метални камин,
- дрвена столица,
- зидни ћилим (орнамент *руски послужавник*),
- зидни ћилим (орнаменти *врашко колено и амајлике*),
- подни ћилим (орнамент *венац са литијама на дирецима*),
- лустер, метални, трокраки с једном лампом у средини.

Спаваћа соба Христе Јовановића називана је *кревет собом*.

Соба Петра Христића (намештај је добио од кума кад се женио 1906. године):

¹⁷ И. Здравковић, нав. дело 11.

¹⁸ Исто.

- два ормана од ораховине с металним украсима и цветним дуборезом (лале),
- брачни кревет од ораховине с металним украсима и цветним дуборезом (лале),
- два ноћна ормарића од ораховине с металним украсима и цветним дуборезом (лале),
- комода са огледалом и постољем од црног мермера, од ораховине са металним украсима и цветним дуборезом (лале),
- ћилим, подни, шаре *венац од девет кубета са врашким коленом*,
- *ћошка* са кукавицом, свака пиротска кућа је имала ћошку која је стајала на источној страни куће и у њој: икона, поскурник, венац, кандило,
- две столице пресвучене кожом, славске,
- сточић, округли с три ножице,
- лустер, метални, шестокраки, у средини сијалица.

Ова соба је називана *кандил-собом*, и назив је добила по кандилу које је горело и налазило се на источној страни куће заједно са иконом. У Пироту се задржао обичај постављања иконе и кандила према истоку.¹⁹

Соба Виде Христић (намештај је између Првог и Другог светског рата био у тој просторији):

- двосед, Луј XVI
- три фотеље, Луј XVI
- две столице, Луј XVI
- сточић, Луј XVI
- велико огледало са венецијанским стаклом, Луј XVI,
- грамофон (није из породице Христић, поклон Музеју од емигранта),
- сат (часовничар Божидар Мишић из Пирота, око 1900. године),
- слика, уље на платну, портрет Белке Стаменковић (по женској линији у сродству са газдом куће),
- слика, уље на платну, портрет Петра Христића,
- слика, уље на платну, портрет Панте Кристића (није из породице, први градоначелник Пирота),
- лустер од мајолике, шестокраки, са шест сијалица и седмом у средини,
- ћилим (орнаменти *венац од девет кубета са бибицама*).

Назив ове просторије је *голема соба*; у њој су се свуда околу налазили раскошни миндерлуци прекривени ћилимима и служила је за примање важних и знаменитих гостију. Из ове собе се могло проћи кроз улазни пролаз у ризницу која се налазила између големе собе и сар'к собе. У њој су чували драгоцености: кутије с банкнотама, бакраче с металним новцем и скупа

¹⁹ Исто, 12.

одела. Иза ризнице се налазио сакривени део у који су у случају опасности склањали драгоцености.²⁰

Сарак соба – сар’к соба:

- соба са долапом за одећу и гардеробом за пресвлачење,
- пећ од ливеног гвожђа (Цариград?), горњи део је покретан и кад се уклони, може да се припрема храна на њој.

Сар’к је дугачка, обла мотка с обе стране окачена за алке које преко ланца висе са таванице. Преко ове мотке су пребацивали одела која нису често носили, углавном празнична и зимска.²¹

Просторија у којој је Христа Јовановић бележио и водио књиге²² – део хола:

- тросед (није из породице, откуп Музеја),
- два округла сточића,
- сто,
- две столице (дрво, кожа),
- полице са металним тањирима и саханима (није аутентично, додато за сталну поставку),
- зидни сат,
- сандук (велики, интарзија – дрво, седеф, слонова кост; купио Христа Јовановић од Черкеза),
- сандук (мали, интарзија – дрво, седеф, слонова кост; купио Христа Јовановић од Черкеза).

У овој просторији се налазило огњиште које је служило као камин у холу, и на њему су кували кафу, шербет и распаљивали ћумур за мангал.²³

У холу:

- сандук (дрво, дуборез, ирански?)
- шиваћа машина (ручна, са ликом Марије Терезије, Аустроугарска),
- захвалница у виду барјака са стиховима Ј. Ј. Змаја српском певачком друштву *Момчило* (1886),
- фотографија Ристе Мадића, терзије,
- андук, дрвени, бојени,
- сандук за девојачку спрему,
- лустер, мајолика, шестокраки.

Мушка соба је у турско-оријенталном стилу, има пет прозора, окренута је према улици. У патријархалном друштву жене су долазиле код мушкараца само кад су биле позиване, и на уласку у ову собу праг је постављен тако да

²⁰ Исто, 13.

²¹ Исто.

²² Према казивању Миодрага Поповића, кустоса-етнолога Музеја Понишавља Пирот.

²³ И. Здравковић, нав. дело, 12.

је било неопходно подигнути ногу мало увис, да би се ушло у собу. Соба је уздигнута и виша је од женске собе. У њој се налазе сећије (миндерлуци); ћилими су на поду, на сећијама, на прозорима, а на средини собе налази се мангал. Таваница је од дрвета (врбе) и украшена је изузетним дуборезом. На њој је лустер (Беч?), а изнад прозора су гусле од јавора.

Ову собу називају *доксат ћошка*²⁴, и она је имала раскошне миндерлуке прекривене пиротским ћилимима који су до данас задржани на истом месту.²⁵

Женска соба је у турско-оријенталном стилу, налази се на супротној страни од мушке собе; окренута је према унутрашњем дворишту куће, има два прозора, и у нивоу пода је. У њој се налазе миндерлуци; ћилими су на миндерлуцима, на поду и на прозорима. На ћилиму на поду су шаре *венци са софрама и бибицама* и *костенице* која је врло стара шара²⁶, вероватно најстарија пиротска с персијским утицајем. На средини собе се налази мангал, на плафону је лустер (Цариград). На зиду је слика *Јованка Хаџи Миновић* (портрет, уље на платну) и слика *Сева Павловић* (портрет, уље на платну, аутор Аполон Прокофјев).

Овај простор, *део са миндерлуцима*, служио је за пријем гостију који су често долазили у кућу.²⁷

Реткости

У Музеју Понишавља Пирот чувају најстарији војнички хлеб – таин који је умешен 1912. године:

Приче о хлебу не би било да није било Алексе Здравковића, пиротског регрута и терзије, који је уочи Првог балканског рата, као и многи његови вршњаци, добио позив за мобилизацију, да војује, како се тада говорило, и спасава част Србије. Алексу је, пре него што ће кренути у рат, мајка заветовала да нипошто не поједе прво следовање војничког хлеба које добије у касарни. Веровала је да први војнички хлеб чува војника, да онда на њега неће тане, ни гелер. Уз хлеб су обично ишле и друге амајлије које су се ушивале у шињел и другу војничку одећу. Те 1912. године брижна мајка није ни слутила да ће свог Алексу, ако уопште преживи, видети тек за шест година. А онда су, једна за другом, кренуле битке. С таином на дну торбе, Алекса је ратовао на југу Србије, у Македонији, а затим је кроз косметске и албанске гудуре доспео до Крфа. Следи пробој Солунског фронта, Кајмакчалан,

²⁴ Исто.

²⁵ Исто, 15.

²⁶ М. Живковић, Албум пиротских ћилимова, Тешен, 11.

²⁷ И. Здравковић, нав. дело, 12.

Битољ, Скопље, и, коначно, 1918. године, отаџбина Србија. После шест година војевања, Алекса се с таином у торби вратио тамо одакле је и кренуо, као прекаљени ратник и више пута одликован наредник Трећег пешадијског пука. Гвозденог пука, како су га тада звали. Здравковићи су свој таин чували све до краја шездесетих година XX века. Алекса је својим синовима често причао како је са друговима, пре сваког јуриша, љубио буђави таин и опет га враћао у торбу. ниједног момента му на памет није пало да прекрши мајчин завет и поједе га. Амајлија је надживела свог власника, али и многе у породици Здравковић. Алекса се после ратовања оженио и подигао четворицу синова и једну кћерку. Једно време је радио као поштар, затим терзија, а напрасно је умро 1941. године, када је бугарска војска ушла у Пирот. Кажу, није могао то да поднесе. Крајем шездесетих година таин је, заједно са кутијом у којој су га чували Здравковићеви потомци, доспео у Музеј Понишавља Пирот, и то на неубичајен начин. Тадашњи директор Музеја Бранко Најдановић је, у договору са директором Електродистрибуције, Предрагом Игићем Томицом, потомцима Алексе Здравковића обећао прикључак за струју, под условом да овај таин поклоне Музеју. Обећање је испуњено, и од тада је таин у Музеју. Јунак ове приче у Пироту нема директних потомака. Сви су се раселили или поумирали. Једине успомене на њега су таин и прегршт медаља у Музеју Понишавља Пирот.²⁸

Године 2002. у Музеју Понишавља Пирот сниман је филм *Зона Замфирова*, по приповеци Стевана Сремца, а године 2005. сниман је филм *Ивкова слава*.²⁹ У свету су музејски простори, сталне поставке, атријуми, као и други делови музејских здања, чак и најпознатијих светских музеја (Louvre, The British Museum) уступани за снимање разних филмова, документарних и играних. Аутентичност музејског простора даје посебну димензију.

* * *

Кућа Христe Јовановића има изузетну историјску, архитектонску, уметничку и културну вредност. Једна је од најстаријих кућа на нашим просторима, и пример је балканске архитектуре са турско-оријенталним утицајима.

Оригиналноост склопа зграде, јединственост форме крова и стрехе, као и узвишење (платформа) као видиковац указују да је ова зграда по својим карактеристикама архитектонско дело јединствено на нашем подручју.

Музеј Понишавља Пирот смештен у ову јединствену зграду, као музеј комплексног типа са богатим збиркама и сталном изложбеном поставком која представља приказ урбане архитектуре трговачког слоја у Пироту у

²⁸ <http://www.lumperaj.com/news.php> и казивање Мирослава Зубића, директора Музеја Понишавља Пирот, 11.06.2007. године.

²⁹ Према подацима из продуцентских кућа Dream company и Cobra film.

другој половини XIX и првој половини XX века и једна је од најзначајнијих музејских установа у Србији.

Само постојање куће Христe Јовановића и њен *живот* кроз музеј и његове делатности, као и укључивање у савремене потребе, у овом случају у смислу снимања филмова у аутентичном простору, показују да је могуће очувати архитектонско наслеђе, и да је разним системима заштите, рестаурације и адаптације могуће сачувати зграде које су културно добро и споменици културе.

Ова зграда има посебан значај за историју и културу пиротског краја као и Србије уопште, и показује идентитет и моћ традиције.

Литература:

Владимир М. Николић, *Стари Пирот*, Музеј Понишавља Пирот, Пирот 1974.

Светислав С. Петровић, *Историја града Пирота*, приредила др Борислава Лилић, НИП Хемикалс, Пирот 1996.

Коста Н. Костић, *Историја Пирота*, Музеј Понишавља Пирот, Пирот 1973.

Пирот 1877–1977, Пиротски зборник 8-9, Пирот 1979.

Дом Христe Јовановића 1848–1998, Музеј Понишавља Пирот, Пирот 1998.

Иван Здравковић, *Кућа породице Христић у Пироту*, ГЕМ XVIII, Београд 1955.

<http://www.lumperaj.com/news.php>

Архива продуцентске куће Dream company.

Архива продуцентске куће Cobra film.

Irena Gvozdenović

THE MUSEUM OF THE NIŠAVA REGION IN PIROT

Summary

The evolution of Pirot as a town, from its formation in the first years of the Christian Era to the present, shows that it has always been an urban seat and a very well located and planned town.

In the nineteenth century, Pirot turned from the Roman fort, located in the important trans-Balkan road *Via Militaris*, at the very border with great Roman provinces Moesia and Thracia, into a mercantile and craft center visited by merchants from various parts of the Ottoman Empire. It was

one of the examples of an urban stratum of the Balkan civilization, with highly developed urban life and culture.

One of the most interesting and oldest buildings in Serbia is located in Pirot – the family house of the most famous and wealthiest Pirot merchant, Hrista Jovanović, which was built in 1848. It is one of the oldest houses in our region and an example of the Balkan architecture under Turkish and Oriental influences.

In the fifties and the sixties of the twentieth century, the house was bought back by heirs of Hrista Jovanović, and, thanks to conservation carried out in two stages, preserved and protected from decay, so that it could house the Museum.

The Museum of the Nišava Region in Pirot is a complex one. It houses some 2,988 objects in the following collections: traditional costumes and footwear, jewelry, home textiles, objects of magic-religious character, old Pirot, pottery, kilims, agricultural devices, tools, crafts, metal and wooden household goods, ethno-museum objects.

The permanent exhibition of the Museum of the Nišava Region in Pirot is on the ground and the first floor of Hrista Jovanović's house and it presents urban architecture of the mercantile class in Pirot in the latter part of the 19th and the early part of the 20th centuries. The cellar houses the Museum repository.

The house of Hrista Jovanović is extremely valuable in terms of history, architecture, art and culture.

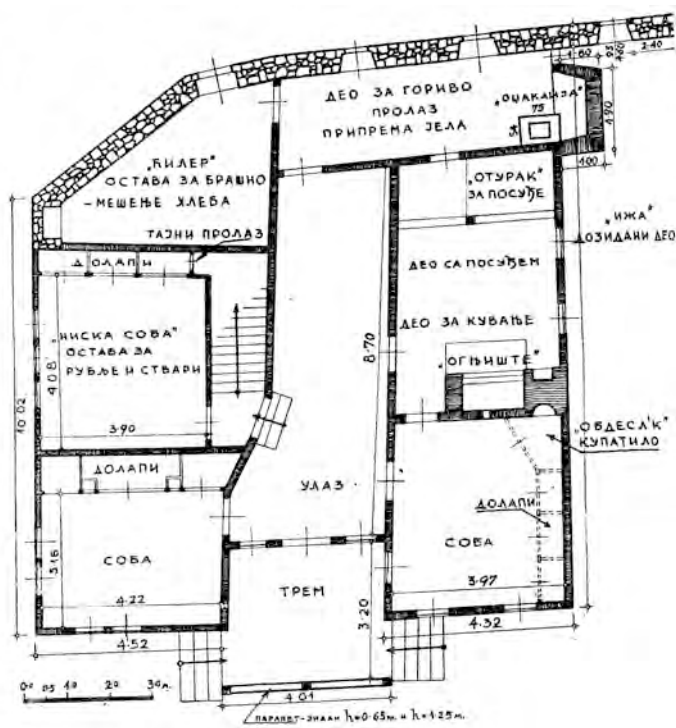
The original construction, unique shape of the roof, and eaves, as well as the platform as an observation deck, point to the fact that this building is a unique architectural work in our region.

The very existence of Hrista Jovanović's house and its *life* through the Museum activities, as well as the fact that it is included in the modern needs, such as the film making in the authentic space, show that it is possible to preserve architectural heritage and that it is very possible to preserve buildings that are cultural landmarks and monuments through the systems of protection, restoration and adaptation.

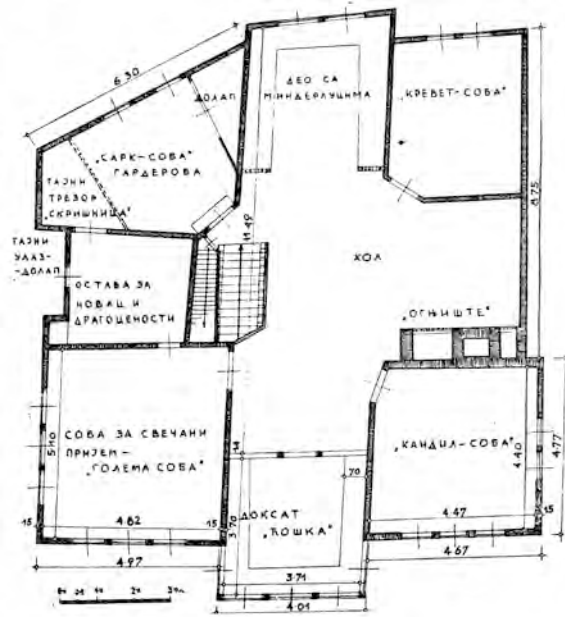
This building is of special importance for the history and culture of the Pirot region and Serbia in general, and it shows the identity and power of tradition.

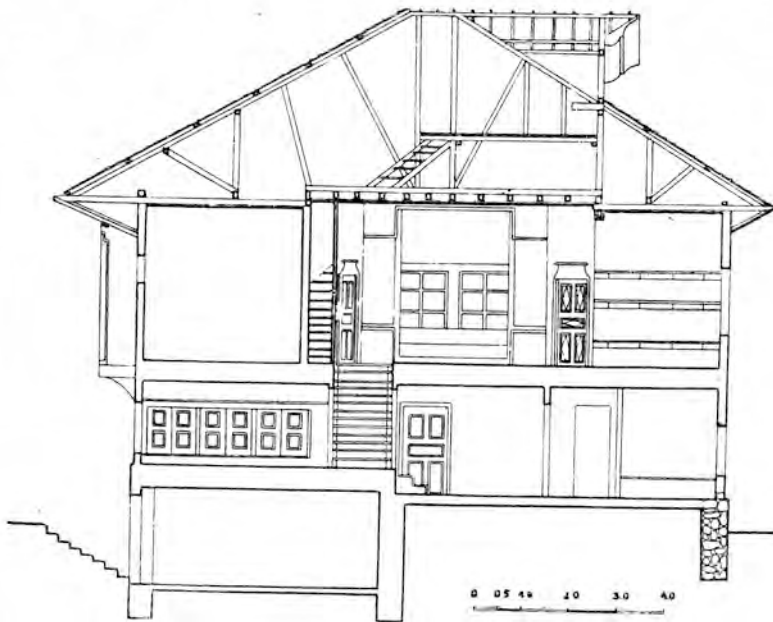
Кућа Христe Јовановића – Музеј Понишавља Пирот

Основа приземља

Основа спрата

Пресек

Део ентеријера сталне поставке у приземљу, фотографија Ирене Гвозденовић, 2003. године

Троношка Христе Јовановића, фотографија Ирене Гвозденовић, 2003. године

Кревет Христе Јовановића, фотографија Ирене Гвозденовић, 2003. године

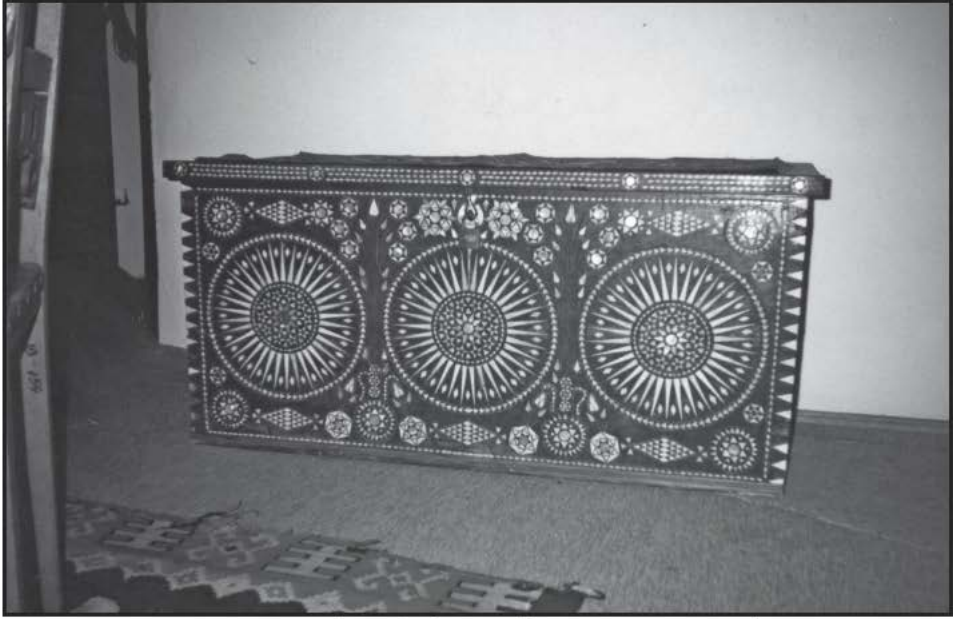
Тоалетни сточић из собе Христе Јовановића, фотографија Ирене Гвозденовић, 2003. године

*Метални камин из собе Христе Јовановића,
фотографија Ирене Гвозденовић, 2003. године*

Салон из големе собе

Сандук купљен од Черкеза (велики), фотографија Ирине Гвозденовић, 2003. године

Мушка соба – доксам ћошка, фотографија Ирине Гвозденовић, 2003. године

Женска соба – део са миндерлуцима, фотографија Ирене Гвозденовић, 2003. године

Део глумачке екипе филма Ивкова слава, фотографија Собра филм, 2005. године